

УКРАЇНА:
КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА,
НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ,
ДЕРЖАВНІСТЬ

Збірник наукових праць
Випуск 20

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА ім. І. КРИП'ЯКЕВИЧА**

**УКРАЇНА: КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА,
НАЦІОНАЛЬНА СВІДОМІСТЬ, ДЕРЖАВНІСТЬ**

20

ACTES TESTANTIBUS

**ЮВІЛЕЙНИЙ ЗБІРНИК
НА ПОШАНУ
ЛЕОНТІЯ ВОЙТОВИЧА**

ЛЬВІВ 2011

ББК 63.3 (4 Укр)

Actes testantibus. Ювілейний збірник на пошану Леонтія Войтовича / Відпов. редактор Микола Литвин (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць. Вип. 20. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. Львів, 2011. 822 с., іл. 1 ум. друк. арк.

Збірник містить статті колег і учнів професора доктора історичних наук Леонтія Войтовича, написані на честь його шістдесятиріччя. Збірник виданий за фінансової підтримки **Ігоря Васильовича Василюка**.

Actes testantibus. Studies in Honor of Leontiy Voytovych / Edited by Mykola Lytvyn (Ukraine: Cultural Heritage, National Consciousness, Statehood. Collected Papers. Vol.20. Ivan Kryp'iakevych Institute of Ukrainian Studies. The National Academy of Sciences of Ukraine. Lviv, 2011. 822 p.

This volume contains papers by colleagues and pupils of Professor Doctor of History Leontiy Voytovych presented on his sixtieth anniversary. This publication was supported by Ihor Vasylynyna.

Рекомендовано до друку Вченою радою
Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

Редакційна колегія:

*Микола Литвин (відповідальний редактор), Володимир Александрович,
Олександр Голово, Даріуш Домбровський, Вікторія Любащенко,
Олександр Майоров, Іван Патер, Олександр Ситник, Сергій Сорочан,
Марта Фонт, Роман Шуст*

ISBN 978-966-02-5940-9

© Автори

Мирослав Волощук*

**“ФИЛА ДРЕВЛЕ ПРЕГОРДЫИ” / FILA SUPRUNIENSIS.
МАЛОВІДОМІ СЮЖЕТИ З ІСТОРІЇ ГАЛИЦЬКОЇ ЗЕМЛІ
ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIII СТОЛІТТЯ**

Історія міждинастичних та міжетнічних відносин періоду Середньовіччя базується не лише на чисельних прикладах правлячих еліт, але й представників знаті різного роду і статусу. Русько-угорські відносини XII – XIV ст. проходили під знаком тісних обопільних контактів, в тому числі – на рівні укладення шлюбів, які нерідко слугували важливим інструментом зовнішньої політики. Одним із найбільш промовистих, але не досліджених в історії фактів такого виду стосунків є родичання королівського слуги Філі із донькою Судислава¹ – чи не найбільш послідовного, вірного соратника короля Ендре II та його синів Кальмана і Ендре.

Проблема, взята автором для дослідження, *актуальна* з огляду на відсутність в центральноєвропейській історіографії як біографії самого Судислава, так і його зятя – шопроньського урядовця Філі. Поряд з тим вплив першого на суспільно-політичний розвиток Галицької землі у першій чверті XIII ст. – беззаперечний. Лише в контексті висвітлення більш концептуальних проблем, дослідники не раз давали оцінку діяльності Судиславу – здебільшого негативну. Чи не найпоширенішими зворотами в адрес останнього були: “боярський князь”, “бунтівник”, “виразник номінальної угорської зверхності”, “голова угорської партії”, “голова феодалної опозиції Данилові”, “грабіжник народу”, “диктатор”, “запроданець іноземним хазяїнам”, “зрадник”, “керівник боярської олігархії”, “лідер боярської магнатерії”, “лукавий”, “найвпливовіший боярський ватажок”, “підбурювач країни”, “презренний”, “прислужник угорського короля”, “угорська людина”, “угорський прихильник”, “хитрий”² та ін.

* Волощук Мирослав Михайлович – кандидат історичних наук, доцент Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаніка.

¹ Самого Судислава в літературі часто називають галицьким боярином, однак наші останні дослідження, проведені на підставі глибокого генеалогічного аналізу угорських актів, дозволяють із великою вірогідністю припустити його приналежність до чеського роду Лудан, який від XI ст. перебував на службі Арпадів. Приналежність до галицької знаті вказаної особи можна хіба що відстежити на рівні його матримоніальних зв'язків із представницею (Н. на ім'я) місцевої родової еліти (див.: *Волощук М. М.* До питання про етнічне та соціальне походження Судислава (Бернатовича?) / М. М. Волощук // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. – 2008. – №1.(1). – С.127-145).

² *Шараневич І.* Історія Галицко-Володимирської Русы отъ найдавейшихъ времен до року 1453. – Львов, 1863. – С.76, 82; *Бузескуль В.* Князь Торопецкій Мстислав Мстиславичъ / В. Бузескуль // Журнал Министерства Народного Просвещения (далі – ЖМНП). – Санкт-Петербург, 1869. – Ч.3. – С.199, 212; *Гарайда І.* Галицька політика угорських королів Бейлы III-го и Андрія II-го / І. Гарайда // Зоря. – 1943. – №1-4. – С.159, 167; *Коломієць І. Г.* Боротьба південно-західних руських князівств проти експансії угорських феодалів XI – XIII ст. ст. / І. Г. Коломієць // Наукові записки УжДУ. – Історично-філологічна серія. – Т.2. – Ужгород, 1949. – С.18-21; *Пашин С. С.* Галицкое боярство XII – XIII вв. / С. С. Пашин // Вестник ЛГУ. – Серия 2. – 1985. – Вып.4. – С.15; *Котляр М. Ф.* Данило

Генеалогічні деталі походження, військово-політичної активності Судислава, формування його проугорських позицій є насправді непростими для з'ясування. Сімейні стосунки, імена його нащадків, їхній соціальний статус та сфера діяльності також досі не були предметом особливої уваги. В історіографії висувалося лише припущення про те, що представник галицької знаті Доброслав Суддич, який станом на кінець 1240 – 1241 рр. “все Понизье приа”, міг бути сином вказаної особи³. Внутрішньородинні відносини, сімейні контакти із угорською знаттю у працях істориків розглядалися виключно на підставі повідомлення, датованого 1221 р. про те, що “Фила со многими Оугры ...поима боаре Галичкыѣ и Соудислава цѣтъ [тобто, тестя. – М.В.]”⁴, констатуючи, таким чином, факт одруження доньки останнього із майбутнім королівським баном.

Тим не менше, не введений досі в науковий обіг актовий матеріал Угорського королівства подає цілу низку фактів із життя Судислава/ Subislai та його родини, які суттєво оновлюють існуючі наразі знання.

Відтак, основною метою нашого дослідження є вивчення біографічного минулого старшого (можливо єдиного) зятя згаданої особи – королівського сановника Філі (Fila), яке передбачає встановлення ймовірної дати народження доньки Судислава та рік укладення шлюбу із шопроньським урядовцем; відображення соціальний статус Філі в Угорському королівстві; відтворення послідовності появи цієї особи у подіях 20 – 40-х рр. XIII ст., його вплив на політику Арпадів у Галичині; дослідження долі онуків Судислава по лінії сім'ї Філі, їхнього матеріального і соціального становища в межах володінь угорської династії.

Існуючі актові і нарративні джерела повідомляють про наявність у Судислава п'яти дітей. На жаль, імені дружини не наведено в жодному із відомих науці документів, і лише на основі фрагменту королівського диплому від 1239 р., пов'язаного із ідентифікацією онуків Судислава по лінії Філі, можна констатувати, що вона походила зі східнослов'янських земель. У даному акті зустрічаються Stephanus et Nicolaus similiter Oros (буквально – “обоє руські”)⁵.

Галицький. – Київ, 2001. – С.38-39, 46; *Його ж.* Галицько-Волинський літопис XII ст. – Київ, 2002. – С.46, 52; Галицько-Волинський літопис. Дослідження. Текст. Коментар / За ред. М.Ф. Котляра. – Київ, 2002. – С.17, 19, 37, 39, 179, 189-190 та ін.; *Бура Х.* Наследници Кијева између краљевске круне и татарског јарма: студия о државно-правном положају Галиче и Галичко-Волинске кнежевине до 1264. године. – Нови Сад, 2002. – С.133, 143, 153; *Головко О. Б.* Корона Данила Галицького: Волинь і Галичина в державно-політичному розвитку Центрально-Східної Європи раннього та класичного середньовіччя. – Київ, 2006. – С.283, 289, 291, 297-298; *Його ж.* Галицький період діяльності князя Мстислава Мстиславича Удачного / О. Б. Головко // Україна в Центрально-Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.). – Вип.7. – Київ, 2007. – С.76, 81, 88-89; *Котляр М. Ф., Ричка В. М.* Княжий двір Південної Русі X – XIII ст. – Київ, 2008. – С.326.

³ Див. наприклад: *Петрик А.* До історії боярства та боярських родів Перемишльської землі / А. Петрик // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип.6. – Дрогобич, 2002. – С.111; *Його ж.* До питання становлення боярських родів у період княжіння династії Романовичів / А. Петрик // Король Данило Романович і його місце в українській історії. – Львів, 2003. – С.138-139; *Його ж.* До історії боярських родин Кормильчичів, Доброславичів та Дядьковичів / А. Петрик // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип.5. – Дрогобич, 2001. – С.37.

⁴ Ипатьевская летопись // ПСРЛ. – Т.2. – Москва, 2001. – Стб.736.

⁵ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Studio et opera G.Fejer. – Т.4. – V.1. –

Точні дати (місяць, рік) появи на світ нащадків Судислава/Subuslai, однак, невідомі. У документах його спадкоємці фігурують у вже дорослому віці, зокрема, невідома на ім'я донька – дружина досліджуваного нами в даній роботі шопроньського урядовця, а згодом – бана Філі (N., згадана під 1221 р.)⁶, Богомир (Bogomerius, 1225 р.)⁷, Доброслав (Доброславъ, 1241 р.)⁸, Петро (Petrus, 1244 р.)⁹ і Вітк (With, 1246 р.)¹⁰. Кожній з даних осіб ми плануємо присвятити окрему статтю.

Відштовхуючись від наведеної у джерелах інформації, деталізувати час народження згаданих персон доволі важко. Можна лише припускати ймовірний вік, у якому вони згадуються в офіційній документації Арпадів чи літописній спадщині.

Зокрема, донька Судислава, існування якої підтверджене виключно на підставі повідомлення нарративу про те, що близько 1221 р. “Фила ...поима боаре Галичкыѣ и Соудислава цѣтъ”¹¹. Відповідно, не маючи жодної змоги встановити час весілля, все ж можемо констатувати, що дружині королівського урядовця у згаданому році вже виповнилося 12, або й більше років – вік, згідно усталених церковних канонів, достатній для одруження осіб жіночої статі. Таким чином, поява на світ доньки Судислава могла щонайменше припасти на 1208 – 1209 рр. Оскільки батько останньої в джерелах з'являється напередодні подій 1209 р., пов'язаних із втечею цілого ряду галицьких бояр (в тому числі – його самого) до Угорщини, можна хіба що припускати, що N. донька появилася на світ в межах королівства ще до початку описаних у нарративах вбивств та переслідувань Ігоревиців.

Деталізувати досліджуване питання не дозволяє навіть низка дипломів, які згадують *Stephani et Nicolai filiorum Phyle, condam Bani* (або ж – *Stephani et Nicolai similiter Oros*).

Вперше вказані особи, саме як *similiter Oros*, постають у джерелах як мінімум 18 років по тому, коли руський літопис констатував наявність шлюбу між їхніми батьками (у 1239 р.¹²). Хоча, судячи з послідовності розташування імен у дипломах від 29 грудня 1250 р.¹³ та 1266 р.¹⁴, *Stephanus* був старшим братом *Nicolai*, тим не менше конкретизувати час, місце народження матері та дату укладення шлюбу, на наш погляд, неможливо. Він міг відбутися як до, так і протягом 1221 р., що не перешкоджало обом синам Філі (очевидно вже у дорослому віці) фігурувати серед присутніх у дипломі від 1239 р.

Budae, 1829. – P.158.

⁶ ПСРЛ. – Т.2. – Ст6.736.

⁷ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. – Т.4. – V.1. – P.21.

⁸ ПСРЛ. – Т.2. – Ст6.774.

⁹ *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae* / Ed. R.Marsina. – Т.2 (inde ab anno MCCXXXV usque ad anno MCCLX). – Bratislava, 1987. – P.119.

¹⁰ *Ibidem*. – P.157-158.

¹¹ ПСРЛ. – Т.2. – Ст6.736.

¹² *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. – Т.4. – V.1. – P.158.

¹³ *Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae*. – Т.2. – P.247-248.

¹⁴ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Studio et opera G. Fejer. – Т.4. – V.3. –Budae, 1829. – P.380.

Угорські археографи і історики Г. Вензель та Е. Сентпетері вважали опублікований Г. Фесром диплом фальсифікатом з огляду на відсутність його оригіналу та наявності копії лише від 1481 р.¹⁵ Однак, нас у даному випадку цікавить не сам зміст і його достовірність, а дві особи – Стефан та Миколай, ідентифіковані у акті як *similiter Otos* (буквально – “обоє руські”). Тому, на нашу думку, причин звинувачувати переписувача XV ст. у свідомому викривленні біографічних та родових даних вказаних осіб немає. Для Угорщини часів правління короля Матяша Гуньяді (Mathias, 1458 – 1490 рр.) дана проблема не була актуальною для королівської влади не тільки в локальному, але й в глобальному сенсі.

Зять Судислава (очевидно, що єдиний) *Fila/Phila de genere Miscoz*¹⁶, згадуваний у вище приведених королівських актах як *banus*, на початку 20-х рр. XIII ст., за словами М. Вертнера (єдиного дослідника, який у своїх генеалогічних розвідках, присвятив Філі всього кілька рядків), обіймав посаду дрібного урядовця у західно-угорському комітаті Шопронь¹⁷. Відтак, доводиться констатувати, що досліджуваний нами шлюб, швидше за все, не був укладений із певним особистісним чи політичним обопільним розрахунком, а тим більше не “посилював економічну і політичну міцність боярина Судислава”, як у цьому впевнений А.Петрик¹⁸. Кар’єрний ріст Філі, судячи з джерел і праць істориків¹⁹, не був надто стрімким. Між 1231 – 1233 рр. він фігурує як *magister Dapiferogum*, тобто обслуговував королівський стіл²⁰, а від 1234 р., як був переконаний М.Вертнер, став комесом Шопроня²¹. Не виключено, що останню посаду Філя

¹⁵ *Az Árpádházi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke: 3 k-ben / Szer. I.Szentpétery. – K.1 (1001 – 1270). – Budapest, 1923. – Old.202-203.*

¹⁶ Під такою родою приналежністю Філю згадує диплом егерського архієпископства, датований 1233 р. “*Magistro Phile de genere eodem Miscoz*” (див.: *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus / Ed. G. Wenzel. – V.11. – Pest, 1873.– №179*). Хоча М. Вертнер не включив даний акт до власних досліджень біографії згадуваного королівського урядовця (див.: *Wertner M. Ungarns Palatine und Bane im Zeitalter der Árpáden. – S.165-166; Ibidem. Az Árpádkori bánok. – Old.565*), ми вважаємо вказане джерело репрезентативним. У змісті документу Філя фігурує як *magister*, ким він у 1233 р. дійсно був. Диплом також згадує *Nikolay de genere Miskouz*, що може бути додатковим підтвердженням успадкування імен представниками вищих прошарків угорського суспільства, галичанами і т.д., оскільки один із синів Філі також носив ім’я *Nikolaus*, а онук – *Fila*.

¹⁷ *Wertner M. Az Árpádkori bánok. Meghatározások és helyreigazítások / M. Wertner // Századok. – Év f.XLIII. – Budapest, 1909.– Old.565.*

¹⁸ *Петрик А.* Угорська партія в контексті політичного розвитку Галицько-Волинської держави // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Вип.9. – Дрогобич, 2005.– С.185.

¹⁹ Дослідження біографії Філі обмежуються кількома абзацами у працях М. Вертнера: (*Wertner M. Ungarns Palatine und Bane im Zeitalter der Árpáden. Archoontologische Studie / M. Wertner // Ungarische Revue / Herausgegeben von prof. K.Heinrich. – Budapest, 1894. – S.165-166; Ibidem. Az Árpádkori bánok. – Old.565*) та кількома рядками у статті Г. Каньо (*Kanyó G. Kálmán herszeg / G. Kanyó // Katholicus Szemle / Szer. Á.Mihályfi. – Budapest, 1895. – Old.264*).

²⁰ *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus / Ed. G.Wenzel. – V.9.(1272 – 1290). – Pest, 1871.– №162; Codex diplomaticus Arpadianus continuatus / Ed. G.Wenzel. – V.11. – Pest, 1873.– №179.*

²¹ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Studio et opera G.Fejer. – T.3. – V.2. – Budaë, 1829.– P.325, 405; Wertner M. Az Árpádkori bánok. – Old.565.*

обіймав вже у серпні 1233 р., принаймні серед свідків укладення договору короля Ендре II з папським легатом Якобо Пренестіно згадується Comes Fyula²². Оскільки у актах за 1250 та 1266 рр. зять Судислава фігурує також як бан, аналогічно згадуючись у дипломі із фальшивим датуванням під 1095 – 1114 рр.²³, є підстави погодитися із думкою М. Вертнера про отримання такого статусу після 1241 р.²⁴.

Іпатіївський літопис, якому відома постать Філі у подіях 1221 та 1245 рр. (10-кратна присутність), ідентифікує його виключно за рисами характеру: “древле прегорды”, “загордъ бо са бѣ”, “величавши”, “горды”²⁵, жодного натяку не наводячи про його соціальний статус у королівстві. Історики ж переконані, що мова йде про “досвідченого воєводу”, “жорстокого гнобителя Галичини”²⁶, хоча прямих підтверджень для подібних суджень немає. Те, що Філя у 1221 р. керував обороною Галича від військ князя Мстислава Удатного виглядає взагалі дивовижним з огляду на його нижчі від посередніх позиції у володіннях Арпадів! Очевидно, що й вік дрібного шопронського урядовця на період свого першого(?) перебування в Галицькій землі був незначним, але оптимальним для укладення шлюбу із донькою Судислава.

Польський хроніст Ян Длугош, який, безумовно, користувався не одним руським джерелом, що відображало перипетії захоплення князем Мстиславом Удатним в 1221 р. Галицької землі, ідентифікував Філю як палатина (pallatinus Hungarie Attilia Filnya²⁷), додаючи до його імені зовсім не типово для XIII ст. ім'я Аттіла²⁸. Твір даного автора в контексті порівняльного аналізу інших

²² Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.3. – V.2. – P.325.

²³ Codex diplomaticus Arpadianus continuatus / Ed. G.Wenzel. – V.6. (890–1235). – Pest, 1867. – №31.

²⁴ Wertner M. Az Árpádkori bánok. – Old.565. В літературі однак можна знайти помилкові тези про “бана Філю” під 1220 – 1221 рр., зокрема. див.: Тура Х. Ор. cit. – С.142-143.

²⁵ ПСРЛ. – Т.2. – Стб.736-737, 803-804.

²⁶ Грушевський М. С. Історія України-Руси. – Т.3. – Київ, 1993. – С.38-39; Галицько-Волинський літопис. – С.21, 36, 255; Крип'якевич І. П. Галицько-Волинське князівство. – Львів, 1999. – С.117, 126, 205; Котляр М. Ф. Данило Галицький. Біографічний нарис. – Київ, 2002. – С.132, 265 та ін.; Тура Х. Ор. cit. – С.168; Головка О. Б. Корона Данила Галицького. – С.288-289, 325.

²⁷ Dlugossii Joannes. Annales seu Cronicae incliti regni Poloniae in 10 libros / Komit. red. Z. Kozłowska-Budkowa i inni. – Lib.5-6. – Warszawa, 1973. – P.206-207; Шавелева Н. И. Древняя Русь в “Польской истории” Яна Длугоша (книги I – VI): текст, перевод, комментарии. – Москва, 2004. – С.200, 354.

²⁸ Станом на XII – XIV ст. угорська історична література, аннали, епос не надто акцентували увагу на якійсь генеалогічній спорідненості із гунами. Дана риса була притаманна швидше іноземним хроністам і то лише до XI ст., поки угорці не хрестилися (див. наприклад: Шушарин В. П. Ранний этап этнической истории венгров. Проблемы этнического самосознания. – Москва, 1997. – С.316-360). В Угорщині інтерес щодо пошуку власного історичного коріння, глибин походження появляється із поширенням гуманістичних вчень у кінці XIV – XV ст., особливо в період правління Матґяша Гунґяді. Відтоді на побутовому рівні надання дітям імені Аттіла стало особливо частим. Я. Длугош, що був сучасником роду Гунґяді, безумовно мусів знати про цю обставину. Помилковою є також і інформація про обіймання ним у 1221 р. посади палатина. Актовий матеріал та дослідження вчених свідчать, що впродовж 1219 – 1222 рр. другою після Ендре постаттю в країні був шопронський комес Сак (див. наприклад: Fügedi E. Ispánok, bárók, kiskirályok.

писемних пам'яток вказаного періоду, значно деталізує біографію Судиславового зятя в проміжку 1221 – 1222/23 рр., на що угорські історики ХІХ – початку ХХІ ст. не звернули жодної уваги.

Зокрема, із високою вірогідністю можна припустити, що після 1221 р. Філя якийсь час перебував в ув'язненні. Іпатіївський літопис та Я.Длугош констатують взяття угорського воєначальника в полон: “іать бы величавый Фила паробкомъ . Добрыниномъ”²⁹, “palatinum Hungarie Tylam capiunt”³⁰. Полонення значної кількості угорців зафіксував і один із пізніших актів, складених Кальманом у 1234 р.: “In quodam conflictu [1221 р. – М. В.] a Rutenis tam ipse, quam ...Micula videlicet, bonae memoriae, et Ladislaus frater eiusdem captiuitati cum magnis vulneribus diu in Lodomeria inferrati [очевидно, у володіння Данила Романовича. – М. В.]...”³¹. Оскільки останній документ серед відведених на Волинь полонених Філю не називає, цілком вірогідно, що він залишився серед бранців самого Мстислава Мстиславовича, про що міститься натяк в “Історії Польщі”: “Assumpto deinde Msczislau dux pallatino Hungarie Attilia, ad castrum Halicziense accessit”³². Полонених князь утримував у Галичі, однак невідомо, скільки часу тут перебував Судиславів зять, оскільки “Е же лживый Жирославъ [галицький боярин, союзник угорського короля. – М. В.] оукраль бѣ”³³.

Очевидно, що в Угорщину Філя повернувся до моменту укладення миру між Мстиславом та Ендре II. Згідно з домовленостями, як писав Я.Длугош, галицький володар повинен був звільнити не тільки “Colomannum et uxorem suam”, але й “omnesque sue potestatis captives”³⁴, серед яких, як ми переконані, Судиславового зятя вже не було. Відтак, точно можна сказати, що Філя повернувся додому до 1223 р. Не виключено, що у справі укладення з Арпадами миру та звільнення з полону угорської знаті певну роль відіграв Судислав, який згідно літопису “льстѣщю подо Мьстиславомъ”³⁵.

На момент вторгнення татар в Угорщину у лютому – березні 1241 р. Філя вже отримав від Бели *terris nomine Vuucha, et Hoznucha in Comitatu Trinchensis sitis*, які згодом, судячи з джерел, були спустошені кочівниками³⁶. Зважаючи на існуючі у володіннях Арпадів традиції надання своїм підданам земельних пожалувань³⁷, на наш погляд, королівський урядовець міг здобути дані території після приходу до влади Бели IV (тобто, після 1235 р.), про що опосередковано натякає вказаний вище акт.

Діяльність онуків Судислава – Стефана і Миколая відома із кількох грамот, датованих 1250, 1266, 1281, 1282 рр. Згадуваний раніше диплом від 29 грудня

A középkori magyar arisztokrácia fejlődése. – Budapest, 1986. – Old.94, 97).

²⁹ ПСРЛ. – Т.2. – Стб.737.

³⁰ Dlugossii Joannes. Ibidem. – Lib.5-6. – P.206.

³¹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – Т.4. – V.1. – P.205.

³² Dlugossii Joannes. Ibidem. – Lib.5-6. – P.207.

³³ ПСРЛ. – Т.2. – Стб.737.

³⁴ Dlugossii Joannes. Ibidem. – Lib.5-6. – P.208.

³⁵ ПСРЛ. – Т.2. – Стб.750.

³⁶ Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. – Т.2. – P.247-248.

³⁷ Borosy A. Hadi érdemek Magyarországon a XIII században / A. Borosy // Hadtörténelmi közlemények. – Évf.32. – Budapest, 1985. – Old.507-540.

1250 р. наголошує на успадкуванні ними in Comitatu Trinciensis саме сімейних володінь “... [qui. – *M. B.*] quemadmodum Patri eorum terras memoratas liberaliter dederamus [Bela. – *M. B.*], sic et donationem ipsam eis nostro dignaremur priuilegio confirmare”³⁸. Аналогічно в околицях Castrum de Vng Stephanus et Nicolaus у 1266 р. здобули у спадок “...terrae Zyrwthva, [qui. – *M. B.*] in tempore necessitatis vendidissent, et tradidissent praedicto Phyle Bano pro decem et sex marcis sibi et suis haeredibus pleno iure pacifice possidendam”, яку вони зобов’язувалися “... ipsi tenerentur modis omnibus defendere, et in possessione pacifica conseruare”³⁹.

Вищезгадані джерела нічого не повідомляють про соціальний статус синів Філі. Лише на підставі повідомлення диплому віце-судді королівської курії Ласло IV (Ladislaus, 1272 – 1290 pp.) Олівера від 1281 р. про суперечку між трансільванським єпископом Петром та Стефаном на предмет земельних суперечок навколо villae Gyovd/Syou/Sibo⁴⁰ та наступного акту Варадинської капітули від 1282 р. про, як наслідок юридичного казусу, укладення домовленості, дозволяє впевнитися в обійманні ним посади комеса⁴¹. Хоча без прямих свідчень документів про конкретний час отримання онуком Судислава даних повноважень сказати важко, все ж в ієрархічній системі королівства вони посідали високе місце, а їхні носії належали до стану баронів⁴².

Натомість нічого не відомо про статус Nicolao, оскільки після 1266 р. про нього немає жодної інформації. Генеалогічні дослідження М. Вертнера також не прояснюють ситуації. Історик фокусує увагу виключно на спадкоємцях Філі по лінії Стефана, у якого було двоє синів – Філя і Томас⁴³. Враховуючи, що у акті від 1233 р. поряд із Magistro Phile de genere eodem Miscoz згадується також Thome, et fratri eiusdem⁴⁴, присвоєння саме таких імен правнукам Судислава не виглядає дивним.

Отже, Н. донька Судислава, яка була видана заміж за посереднього у значенні соціального статусу королівського слугу Філю, близько 1221 р., на наш погляд, була першою дитиною у шлюбі свого батька. Рік народження майбутньої дружини шопроньського урядовця умовно можна датувати 1208/09 р., тоді як взагалі жодного припущення неможливо висунути з приводу ідентифікації року смерті. Про це в документах немає жодного натяку. Матримоніальний зв’язок із Філею увінчався появою на світ двох синів – Стефана і Миколая, відомих із актів як “обоє руські”. Відтак, можна констатувати, що східнослов’янські ментальні і психологічні установки у родині Судислава (або ж у свідомості укладачів згаданого акту) зберігалися навіть у четвертому поколінні спадкоємців (якщо брати за одиницю відліку 1188/89 р. – ймовірний час

³⁸ Codex diplomaticus et epistolaris Slovaciae. – T.2. – P.247.

³⁹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. – T.4. – V.3. – P.141-142.

⁴⁰ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Studio et opera G. Fejer. – T.7. – V.4. – Budae, 1837. – P.183.

⁴¹ Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis / Studio et opera G. Fejer. – T.5. – V.3. – Budae, 1830. – P.141.

⁴² Zsoldos A. Az Árpádok és allatvalóik (Magyarország története 1301-ig). – Debrecen, 1997. – Old.120-121.

⁴³ Wertner M. Ungarns Palatine und Bane im Zeitalter der Árpáden. – S.166.

⁴⁴ Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. – V.11. – №179.

статевого зв'язку між батьками головного фігуранта вказаного дослідження).

Зять Судислава – пересічна в історії Угорщини постать, яких було немало в XIII ст., являється фігурантом кількох знакових в історії королівства подій, пов'язаних із намірами Арпадів встановити власний контроль над Галицькою землею. Востаннє він з'являється в документах 17 серпня 1245 р. після поразки угорських військ у битві під Ярославом, де, у вже середньому віці і солідному статусі очільника кампанії (адже поряд з ним був претендент на галицьких престол – князь Ростислав Михайлович), потрапив у полон і згодом (17, або ж 18-го серпня) був вбитий особисто князем Данилом Романовичем.

Онуки Судислава, згідно із даними джерел, до східнослов'янської політики останніх королів XIII ст. не залучались, хоча й мали земельні наділи на кордоні із володіннями Романовичів.

Myroslav Voloshchuk. “FILA SUPRUNIENSIS” (“ФИЛА ДРЕВЛЕ ПРЕГОРДЫИ”). THE LITTLE KNOWN TOPICS FROM THE HISTORY OF THE GALICIAN LAND OF THE FIRST HALF OF THE 13th CENTURY